

לוח

ההלכות והמנהגים

חודש אייר
לשנת ה'תש"פ

זכו פירוט ההלכות והנהגות בכל יום ובפריט במועדים, וסדרי
התפילות הנעשים בקהילות אשכנזים (פרושים) ובישיבות
בארץ ישראל, לפי פסקי המשנה ברורה ומנהגי ירושלים,
ונוספו גם מנהגי החזו"א

מהדורה מיוחדת עם הלכות הנוגעות למגיפת הקורונה

תדפיס מיוחד לחודש אייר בלבד מתוך לוח
ההלכות והמנהגים השלם
לע"נ

הגאון ר' חיים אהרון בן הג"ר יונה טורצין
הונצח על ידי חבריו מוקירו משיבת תפוח

בס"ד

הרבנים חברי המערכת

שנשאם ליבם לקרבה אל המלאכה להביא
לבית ישראל את דברי ה' זו ההלכה:

הרב אליהו אשר זלזניק
הרב משה קוטקס
הרב יהושע חיים בריסק
הרב יאיר גולדשמידט
הרב יוסף דוד כהנא

ביקורת והגהה:

הרב יהושע חיים בריסק

כל הזכויות שמורות למו"ל
הרב אליהו אשר זלזניק

הכתובת לכל עניני הלוח:

זלזניק

נחל הבשור 3

רמת בית שמש

פקס: +972 153 29996575

הדוא"ל: masoret613@gmail.com

שְׂאוֹן מְעִיר יְהוָה, קוֹל שֶׁקֶט מֵהִיכַל.
וְעַם יִשְׂרָאֵל
רָנָן פֶּה יִלְחֹשׁ, עֵינַי יִשָּׂא אֶל עַל.
יְשׁוּעַ, יִשָּׂא פָּנָיִם, לְאִישׁ כְּסוּ פָּנָיו.
מִנֵּיִן אִם שָׁבַת, מִמְרַחֵק יָבִיא לְחֶמּוֹ.
אֲגָרִי, מִרְפָּסוֹן, שְׁבָבִי, מֵאֲבָן מַעַץ יַעֲנֶה.
לֹא רָעַב לֶלְחֶם לַמַּיִם לֹא צָמָא
כִּי אִם לְאַרְבַּע אֲמוֹת הֶלְכָה
יִתְגַּדֵּל שְׁמִיהָ רַבָּא.

רבבות עמך בית ישראל מכירים ומשתמשים זה יותר מעשור שנים
בספר "לוח ההלכות והמנהגים" היוצא שנה שנה מאז שנת תשס"ט
ובראות חברי מערכת הלוח שעתה בעקבות מגיפת הקורונה לא
תקפ"ץ נתחדשו ובאו הוראות הלכה שלא הכיר מקומן בלוח הרגיל.
ונאזור חיל להוציא תדפיס מיוחד לחודש אייר עם הרבה הוספות
מהלכות הנוגעות לתפילות ביחידות ולתפילות במקום תפילה שאינו
קבוע .

ויקוים בנו מאמר דורשי רשומות איי"ר אני ד' רופאך
יבולע מוות לנצח ודמעה מעל כל פנים ימחה וכל העם יבא על מקומו
שלם בשלום באהבה אחוה רעות ושמחה

כעתירת
אליהו אשר זלזניק

הערות למתפלל ביחידות

ברוך שאמר יאמר בעמידה אפילו כשמתפלל ביחיד¹.

ישתבח המנהג לעמוד גם כשמתפלל ביחיד².

קדושת יוצר כלומר קדוש וברוך הנאמרים בברכות קריאת שמע **ובקדושה דסידרא** דהיינו ובא לציון, היחיד יהדר לכתחילה לאומרם בניגון כקורא פסוקים בתורה³.

קריאת שמע יאמר קודם שמתחיל קריאת שמע "א-ל מלך נאמן כדי להשלים לרמ"ח תיבות"⁴.

שים שלום במנחה של שבת אף כשמתפלל ביחיד אומר שים שלום במנחה של שבת⁵.

יום חמישי כ"ט בניסן ערב ראש חודש

שחרית - קריאת התורה. א-ל ארך אפים. המתפלל ביחידות לא יאמר א-ל ארך אפים מכיון שהוא בקשת סליחה קודם קריאת התורה⁶.

אין אומרים תפילת יום כיפור קטן. ואין מתענין בו⁷.

תספורת. יכולים להסתפר ולהתגלח ביום שישי שהוא ראש חודש וערב שבת⁸ והמקפיד על צוואת רבי יהודה החסיד שלא להסתפר בראש חודש יכול להסתפר היום יום חמישי⁹ והעיר בהלכות חג בחג שלכתחילה יסתפרביום ה' אחר חצות ולא קודם¹⁰. בעיקר דין התספורת בר"ח אייר ראה ביום שישי א' דר"ח.

יום שישי ל' בניסן א' דר"ח אייר

דיני ומנהגי ראש חודש

יעלה ויבא. אומרים יעלה ויבא בתפילות¹¹ ובברכת המזון¹². **שכח ולא אמר יעלה ויבא.** בערבית, אם נזכר לאחר שאמר ה' של ברכת המחזיר שכינתו אינו חוזר¹³. בשחרית ובמנחה, אם נזכר קודם שאמר ה' בברכת המחזיר יאמר יעלה ויבא ויחזור לותחזינה, אם נזכר לאחר שאמר ה' יאמר למדני חוקיך ואז יאמר יעלה ויבא ויחזור לותחזינה. אם סיים הברכה, יאמר יעלה ויבא לפני מודים ומשיך מודים. התחיל מודים, כל זמן שלא סיים את התפילה חוזר

¹ סי' נא משנ"ב ס"ק א' וראה אריכות דברים מתוקים בדברי הב"ח ריש סי' נג.

² סי' נג משנ"ב ס"ק א' עי"ש.

³ ראה בשו"ע סי' נט סעי' ג' והכרעת המשנ"ב ס"ק יא עי"ש כל הנדון.

⁴ סי' סא רמ"א סעי' ג' ועי"ש שנתן עוד עצות, ועי' בערוך השולחן שם סעי' יב כתב עצה שהיחיד יאמר פעמים "אתכם מארץ מצרים" כדי להשלים לרמ"ח תיבות עי"ש, ובמ"ב ס"ק יד כתב בשם מג"א שהוא מנהג קדום ומשמע שאף בציבור צריך לומר א-ל מלך נאמן.

⁵ מקור חיים (בכרך) סי' קכז.

⁶ קובץ מבקשי תורה סיון תשנה סי' קסג במכתבי הגרש"ז אויערבך זצ"ל, והובא בספר אשי ישראל פרק כו הערה ז' וכן בספר היחיד והלכותיו (הורויץ) סי' יא עמ' לז.

⁷ סי' תכט סעי' ב' ברמ"א ובמ"ב שם.

⁸ כמבואר במשנ"ב סי' תצג ס"ק ה' וראה להלן ביום ו'.

⁹ כנה"ג סי' תצג שו"ת שומע ומוסיף (ספירת העומר וחג השבועות, דבליצקי) עמ' לט מ'.

¹⁰ הלכות חג בחג (ספירת העומר) פרק ז' הערה 51.

¹¹ סי' תכב סעי' א' עי"ש.

¹² סי' תכד עי"ש, ועיין בסי' קפח סעי' ז'.

¹³ סי' תכב סעי' א' מ"ב ס"ק ב', ועי' סי' רצד סעי' ד' ה' מ"ב ס"ק ז' ט'.

-לוח ההלכות והמנהגים-

לתחילת ברכת רצה. סיים התפילה, והיינו שאמר אלקי נצור ויהיו לרצון, אף על פי שעדיין לא פסע חוזר לראש התפילה.¹⁴

בשחרית אומרים בקרבנות את פרשת ראש חודש.¹⁵

הלל. לאחר חזרת הש"צ אומרים חצי הלל,¹⁶ ונוהגין לברך. ויקפיד לאמרו בציבור,¹⁷ ולהלכה יכול לאמרו ביחיד ולמעשה אף האומרו ביחיד מברך,¹⁸ ויש אומרים שכשיחיד קורא הלל לכתחילה יאמר לשנים שיאמרו עמו הודו שאז היו כרבים,¹⁹ ואינו צריך לומר אתם אנא. אחר הלל אומר קדיש תתקבל.²⁰

קריאת התורה. קורין ד' גברי בפרשת פנחס (במדבר כ"ח, א' - ט"ו).²¹ **סדר הקריאה**. יש נוהגין כמו שכתב הגר"א לקרוא לכהן עד עולה תמיד, ללוי עד ריח ניחוח לה', ולשלישי חוזר מעולת תמיד עד ונסכה, ולרביעי קורא ובראשי חדשיכם.²² ויש נוהגין שקורין לכהן עד עולה תמיד, ולוי חוזר וקורא ואמרת להם עד רביעית ההין, והשלישי קורא מעולת תמיד עד ונסכה, והרביעי קורא ובראשי חדשיכם.²³ **חצי קדיש**,²⁴ ומחזירין את ספר התורה. **אשרי**, ובא לציון. ואין אומרים למנצח.²⁵

חליצת התפילין. נוהגים לחלוץ התפילין לפני מוסף²⁶ בין הקדיש למוסף²⁷ ועיין בהערה.²⁸ וממעטים את ההפסק, ואסור לדבר בין הקדיש למוסף.²⁹

מוסף. ראוי שהש"צ ישים לבו שיתחילו רוב המתפללים יחד את תפילת הלחש, ולכל הפחות שיהיו עשרה. קדיש תתקבל.³⁰

עלינו. שיר של יום ברכי נפשי (פ' ק"ד).³¹ אין כאלקינו.

תענית. אסור להתענות בו.³²

¹⁴ סי' תכב סעי' ומ"ב שם.

¹⁵ סי' תכא ובמ"ב שם.

¹⁶ סי' תכב סעי' ב' ועיי"ש לענין הברכה.

¹⁷ סי' תכב סעי' ב' בהגה מ"ב ס"ק ט"ז, והטעם לצאת ידי דעת הפוסקים שביחיד אין מברכין עליו, ועיי"ש עוד כמה הלכות משום זה.

¹⁸ רמ"א שם ומ"ב ס"ק טו.

¹⁹ רמ"א שם ועיי"ש מ"ב ס"ק י"ח.

²⁰ סי' תכג סעי' א' ובמ"ב שם. ואם להלל עבר ש"צ אחר מזה שהתפלל חזרת הש"צ, יכול הש"צ השני לומר קדיש תתקבל, הגר"א זלזניק זצ"ל הובא בשיח הלכה סי' קנג ס"ק י"ב, ועיי"ש באשי ישראל פרק כ"ד הערה קנ"ח שכתב זאת גם בשם הגר"ח קנייבסקי ובשם הגרש"ז אויערבאך כתב שלכתחילה זה שהתפלל שחרית הוא יאמר את הקדיש תתקבל.

²¹ סי' תכג סעי' א'.

²² ביאור הגר"א תכג ס"ק ג', מע"ר אות קנ"ה מובא במ"ב ס"ק ג', וכן המנהג בירושלים, לוח לא", וכן נוהגים בישיבות, ועיי' בספר עליות אליהו על הגר"א בהקדמת מעלות הסולם בשם רעק"א.

²³ שו"ע שם סעי' ב', ובמ"ב שם ובבה"ל ד"ה ולוי, מבואר שכן היה המנהג והביא כן מהח"ס והמשכנ"י, ועיין שם מה שהביא מהרמב"ן מגילה כ"א ע"ב [ועיי"ש בהגהות הגר"א ז' מלצר זצ"ל], לוח ווילנא, ובעיר הקודש והמקדש ח"ג פכ"ה סעי' ה' אות ב' שכן המנהג בתפוצות ישראל, וכן נהג החזו"א (דינים והנהגות החזו"א פט"ז ס"ג ע"ש).

²⁴ כל הסדר מבואר בסי' תכג סעי' ג' ובמ"ב שם.

²⁵ סי' קלא סעי' א'.

²⁶ סי' תכג סעי' ד', ועיי"ש מ"ב ס"ק י' הטעם, וסי' כ"ה סעי' י"ג ומ"ב ס"ק נ"ט.

²⁷ סי' כה מ"ב ס"ק נ"ט, ערוה"ש סי' תכג סעי' ה'.

²⁸ שם הביא המ"ב את דעת הא"ר שיחלוץ אחר קדושת ובא לציון, קודם יהי רצון שנשמור חוקך כדי שלא להפסיק בין קדיש לתפלה, ובסי' תכג ס"ק י' כתב זאת בשם פמ"ג וביאר הטעם בשעה"צ ס"ק ה' משום שבמערבא היו מברכים על חליצת תפילין לשמור חוקיו, כמבואר בסי' כט ס"ק א', עוד כתב שיש נוהגים לחלוץ הרצועות מהאצבע ואחרי הקדיש חולצין את התפילין, ובלוח לא"י הביא עוד הידור בזה.

²⁹ לוח לא"י.

³⁰ סי' תכג סעי' ג' ובמ"ב שם.

³¹ שם ובמע"ר אות קנ"ז.

-לוח ההלכות והמנהגים-

סעודה. מצוה להרבות בסעודה בראש חודש,³³ ולכתחילה טוב לאכול פת, וראוי להוסיף מאכל אחד יותר מבכל יום (גם על הוצאות ראש חודש נאמר לוו עלי ואני פורע).³⁴

עשיית מלאכה. מותר לעשות מלאכה בראש חודש, והנשים נוהגות שלא לעשות בו מלאכה חוץ ממלאכות הבית.³⁵

תספורת ונטילת צפרניים

נטילת צפרניים. יש נוהגין על פי צוואת ר' יהודה החסיד שאין נוטלים צפרניים בראש חודש, אפילו אם חל בערב שבת קודש,³⁶ [ויש מקילין בערב שבת קודש כשהצפרניים גדולות].³⁷

תספורת. היות שחל ר"ח אייר בשבת מותר להסתפר לכבוד שבת, גם לנוהגים איסור עד ל"ג בעומר.³⁸ [והיות שהוא גם ר"ח, המקפידין על צוואת ריה"ח הנ"ל לא יסתפרו,³⁹ ויש שהקלו לכו"ע].⁴⁰
ובימות הקורונה שהחולים ושהיו בבידוד לא יכלו להסתפר עיין בהערה.⁴¹

³² סי' תיח סעי' א', ועיי"ש במ"ב וביאור הלכה.

³³ סי' תיט ובמ"ב ושעה"צ שם, ועי' ערוה"ש סעי' ב'.

³⁴ מ"ב שם.

³⁵ סי' תיז, ועי' ביאור הלכה שם לגבי מנהג הנשים, ועי' הליכו"ש פסח פ"א סעי' כ"ב ובהערות, באלה מלאכות הם נמנעות.

³⁶ סי' רס במ"ב ס"ק ז'. לוח לא"י.

³⁷ עיין במקור חסד על צואת ר' יהודה החסיד, ובכה"ח בסי' רס, וליקוטי מהרי"ח בסדר התנהגות ערב שבת.

³⁸ מ"ב סי' תצג סק"ה. ומדסתם משמע שהוא גם לנוהגים איסור עד ל"ג בעומר, וכן פסק הגר"מ פיינשטיין (קובץ לתורה והוראה ב, מפי השמועה), וכן דייק הגר"י כהן (מקראי קודש פסח ח"ב בהררי קודש עמ' רכח) מהב"ח שהוא מקור הדין לענין היתר נישואין בכהאי גוונא [כשעיקר הסעודה תהיה בשבת].

³⁹ כנה"ג שהוא מקור הדין לענין תספורת. וכ"פ הגר"ש וואזנר (מבית לוי ניסן עמ' עו), ובשם הגר"י קניבסקי (בין פסח לשבועות פ"י הע' ז).

⁴⁰ יש שדייקו מהמ"ב דמותר, כיון שסתם להתיר, אף שלעולם ר"ח אייר הוא ב' ימים, וכשיחול בשבת, בהכרח שער"ש הוא גם ר"ח. וביאר הגר"מ פיינשטיין (שם) כיון שלא היה אפשר קודם לכן, וכ"פ הגריש"א (הלכות חג בחג פ"ז הע' 51).

⁴¹ העיר הגר"ח דומב שליט"א רב חניכי הישיבות – הגבעה הדרומית מודיעין עילית, ומהדיר ספרי משך חכמה שרבים הם שנאנסו ולא יכלו להסתפר מכמה אונסים ומבואר בביאור הלכה ריש סי' תצג אותם שנאנסו ולא הסתפרו בערב יו"ט ומותרים להסתפר בחול המועד כמבואר בסי' תקלא סעי' ד' יש לומר שגם בספירה שרי דלא עדיף מחול המועד פמ"ג מש"ז סק"א, ואמר שאף שמעיקר הדין מותר להסתפר עדיף שימתינו לראש חודש אייר שמצטרף עוד סיבה להיתר להסתפר עכ"ד.

חודש אייר

ראש חודש בימים שישי וש"ק

המולד: בליל חמישי בשעה 22 עם 58 דק' ו 12 חלקים
ותרגומו בשעה 23:36

זמן קידוש לבנה: ג' ימים מהמולד ליל יום שני ג' אייר (שקיעת הירח בשעה 22:29)
ז' ימים מהמולד ליל חמישי ו' באייר
סוף זמן קידוש לבנה: ליל חמישי י"ג אייר

ש"ק פרשת תזריע מצורע א' באייר ב' דר"ח

בתפילות ובברכת המזון אומרים יעלה ויבא.

מנחה. צריך להתפלל מנחה בערב שבת לפני שקיבל עליו את השבת.⁴²

קבלת שבת. ראוי לומר קבלת שבת בציבור.⁴³ נוהגין לומר מזמורי תהלים כנדפס בסידור, אנא בכח, לכה דודי.⁴⁴ ולענין לכה דודי בעמידה עיין בהערה.⁴⁵ וכשאומרים בואי בשלום הופכין פניהם לצד מערב,⁴⁶

ובעידן הקורונה המתפללים במרפסות הפתוחות לצד מערב ועומדים ופניהם לצד מערב אין סיבה שבבואי בשלום יסובבו פניהם לצד שני שהוא צד מזרח⁴⁷ אלא ימשיכו בעמידה באותו כיוון שעמדו בתחילה ויאמרו בואי בשלום. מזמור שיר ליום השבת, ה' מלך גאות לבש, קדיש יתום, במה מדליקין,⁴⁸ קדיש דרבנן.

מעריב. לאחר עניית ברכו אין להפסיק בשיחה.⁴⁹ בברכת השכיבו חותם הפורש סוכת שלום,⁵⁰ המנהג ברוב המקומות בא"י שלא לומר ושמרו,⁵¹ אמנם בחו"ל ובכמה מקומות בארץ

⁴² סי' רסג סעי' טו.

⁴³ הלכות קטנות ח"א סי' נב.

⁴⁴ ערוה"ש סי' רסז סעי' ב', וע"ש מה שבאר בטעמי אמירת המזמורים, וראה בהלכות שבת בשבת (קארפ) פרק ו' סעי' ב' ובהערות מה שקיבץ בענין זה.

⁴⁵ המ"ב סי' רסב ס"ק י' כתב שנוהגין לעמוד ולעשות דוגמא כמו שמקבלים אדם גדול, והיינו בבואי בשלום, ומהאדר"ת בספריו תפלת דוד עמ' נג, ובקונטרס אלה יעמדו מבואר שנהגו לעמוד בכל לכה דודי ע"ש המקור.⁴⁶ שם.

⁴⁷ ראה בספר המומנטלי "דרך ישרה" (הנהגות ודקדוקי הלכה של רבינו הגאון החסיד רבי שריה דבליצקי זצוק"ל) פרק לב סעי' טז ובהערה 15 מה שכתב בענין הפניה למערב בקבלת שבת.

⁴⁸ סי' ר"ע סעי' א', ערוה"ש סי' רסז סעי' ב'.

⁴⁹ סי' רלו ס"ק א', ועי"ש שדינו כבאמצע הפרק ואף אין לענות דברים שבקדושה שמותר לאומרם רק בין הפרקים, ואמן יהא שמיה רבא מותר לענות.

⁵⁰ סי' רסז סעי' ג', והמ"ב בס"ק ז' כתב שהטעם שלא חותמים שומר עמו ישראל לעד, משום שבשבת אין צריך שמירה, כי השבת עצמה שומרת אותנו, ובס"ק ט' כתב שאם סיים שומר עמו ישראל ונזכר תוך כדי דיבור חוזר ואומר הפורש, [והוסיף בערוה"ש סעי' ח דזהו ח חתימה דע"י פריסת שלום שומרינו ואדרבא היא שמירה

ישראל המנהג לומר⁵².

ויכולו. לאחר תפלת לחש אומרים ויכולו בקול רם ומעומד⁵³. אם לא הספיק לומר עם הציבור יאמר עם חברו (גדול ולא קטן⁵⁴) ועיין בזה ובדין יחיד המתפלל בהערה⁵⁵.

ברכת מעין שבע. הש"צ אומר ברכת מעין שבע^{56*}. אין אומרים ברכת מעין שבע אלא במנין קבוע⁵⁷, אף בלא ס"ת⁵⁸, [ובמנין שקבוע רק לכמה ימים רק אם יש ס"ת⁵⁹], והמקובלים הנהיגו בירושלים [ע"פ הסוד] לומר גם במנין שאינו קבוע⁶⁰, וכן נהגו האשכנזים (פרושים) בירושלים [וגם בירושלים החדשה]⁶¹.

מעולה במדריגה גבוהה], ואם נזכר אחר כדי דיבור אינו חוזר. ובעמק ברכה (פומרנצ'יק) עמ' ח' ברכות ק"ש או' ב' כתב שאם טעה בחול וסיים הפורש יצא, וזאת על פי מה שכתב הריטב"א במסכת מגילה דף יח שמורה והרמב"ן נהגו גם בחול לחתום הפורש.

⁵¹ לוח לא"י, כהגר"א במע"ר אות סז.

⁵² לוח ווילנא, וכן הובא מ"ב סי' רסז ס"ק ט'.

⁵³ סי' רסח סעי' ז', ע"ש הטעם, והמ"ב כתב בשם המטה משה שאם שכח לאמרו בבית הכנסת יאמרנו בקידוש מעומד.

⁵⁴ לוח לא"י.

⁵⁵ מ"ב שם ס"ק יט, וכתב שעכ"פ יהיו שנים, ולגבי יחיד כתב שי"א שלא יאמר ויכולו דאין עדות ליחיד וי"א שיחיד יכול לומר אבל אין צריך עמידה, והסיק שטוב שגם היחיד יאמר אבל לא יתכוון לשם עדות אלא כקורא בתורה. ובחזו"א או"ח סי' לח ס"ק י' איתא שיש לחוש לומר דוקא ביחיד כדי שלא יראה כמעמיד עדים על מעשה בראשית.

⁵⁶ סי' רסח סעי' ח', וע"ש ברמ"א. ולענין כריעה, במקור חיים (להחוי"י) סי' רסח ס"ק ח' כתב וז"ל: כורע בתחלת הברכה כמו בשמונה עשרה. ועי' בפ"י מחזור ונוציאה (-הדרת קודש) בשם הרוקח (-שכתב לכרוע). עכ"ל. וכ"ה בסדור רבי הירץ ש"ץ (שנת ש"כ). והגרשז"א היה מורה בתחילה שלא לכרוע, אמנם אחרי שנדפס המקו"ח הנ"ל הורה לכרוע (שמענו מבנו הג"ר ברוך). אמנם כבר הסתפקו בזה בתקופת הראשונים, האם יש כריעה בתחילה וסוף או לא, כמבואר בתשובות שבקונ' חוקת התורה (נדפס בסוף שו"ת ר"י בן הרא"ש מהד' מכון ים-עמ' קצב), וכ"ה בקונ' שו"ת רבנו אלעזר מטרשקון (חילופי שו"ת סי' כה). ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' כ"ג הביא משו"ת זכר יהוסף ח"ב סי' צ' שהמנהג לכרוע, והוסיף להביא ראיות לזה. והעירנו הגר"ש דבליצקי שלדעת הגר"א או"ח סי' נו ס"ק י' שאין להוסיף על הכריעות של שמו"ע במקום שלא תקנו חכמים, אפי' שלא בשמו"ע כגון בקדיש וברכת התורה ה"נ אין לכרוע כאן, והגר"ש אויערבך צ"ל אמר לן שאף הוא אינו כורע משום כך, אך הסכים שיתכן לחלק דהכא הוי כתחילת ברכה ראשונה של תפלה, דהרי מעין שבע הוא, ואמר שאינו פשוט לכל הנוהגים כהגר"א והיה נראה מדבריו שהחמירו בדבר שלא לכרוע מספק.

⁵⁷ סי' רסח סעי' י' מ"ב ס"ק כד, ועיין תהלה לדוד ס"ק יג דאם כל הצבור או רובו מתפללין בבית אחר מאיזה טעם, אומרים מעין ז' דבזה שייך הטעם שמאחרין לבוא, ובשו"ת מנח"י ח"י סי' כא הורה כך למעשה ע"ש האופן. וראה בספר אשי ישראל פרק לו סעי' לה – לח ובהערות שם חדושים והלכות בענין זה.

⁵⁸ כן משמע במ"ב סקכ"ד [שהביאו רק גבי מנין שנקבע לכמה ימים וכדלקמיה], וכ"כ להדיא בנועם מגדים לפמ"ג (חלק המנהגים אות ט) והוסיף שכל ספק השכנה"ג (הגה"ט אות ט) הוא רק על אקראי [וע"ש], וכן צידד בשו"ת דבר משה ח"א סי' כג, וכ"כ בשו"ת פעולת צדיק (למהרי"ץ, ח"ג סי' ס), ובאג"מ ח"ד סי' סט. [ויש פוסקים שהסתפקו שאולי צריך ג"כ ס"ת, עי' להלן בשם מזבח אדמה, ובשו"ת מנחת יצחק ח"י סי' כא שהאריך].

⁵⁹ מ"ב שם.

⁶⁰ במזבח אדמה לרבי רפאל מיוחס (דף ב-א, שבסו"ס פרי האדמה ח"ג) הביא שהתחדש המנהג בירושלים עפ"י הסוד, ובבא"ח (ש"ב וירא אות י') כתב שכן הנהיג הרב המקובל הרש"ש לומר בלא מנין קבוע [ובלא ס"ת], והוסיף שלכן אומרים אפי' מחוץ לירושלים ואפי' בבית האבל, וכ"כ הכה"ח אות נ בשם כמה ספרים, ושהוא עפ"י הסוד. [אמנם למעשה לא נהגו כן מחוץ לירושלים, הגר"ש דבליצקי צ"ל במורה שבט תשע"ח].

⁶¹ ספר אר"י לגרימ"ט (ח"א סי' ה' אות ג), וכן נהגו גם בירושלים החדשה שחוץ לחומות, כן שמענו שהורה

ובעידן מגיפת הקורונה שקבעו מניני תפילה בחצרות ובתים וברחובות אף שיכול להמשך הרבה זמן לא נקרא מקום קבוע לזמן ואין לומר במנינים אלו ברכת מעין שבע.⁶²

בשחרית אומרים בקרבנות פרשת שבת וראש חודש⁶³. לאחר חזרת הש"צ אומרים חצי הלל ונוהגין לברך, קדיש תתקבל.

קריאת התורה. מוציאים שני ספרי תורה וקורין בראשון ז' גברי בפרשת השבוע, מניח הספר השני על הבימה, ואומר חצי קדיש ומגביה הספר הראשון, **ומפטיר** בספר השני בפרשת פנחס פרשת שבת וראש חודש (במדבר כ"ח, ט' - ט"ו). ומפטירין כה אמר ה' - לכל בשר (ישעיה ס"ו, א' - כ"ד)⁶⁴ וחוזרין וקורין פסוק כ"ג והיה מדי חודש בחדשו.⁶⁵

יקום פורקן,⁶⁶ והמתפלל ביחידות אינו אומר⁶⁷.

אין אומרים אב הרחמים ואין מזכירין נשמות.⁶⁸

אשרי. מכניסין את ספרי התורה ואומר חצי קדיש.

מוסף. אתה יצרת,⁶⁹ ונהגו לומר זה קרבן שבת וקרבן היום כאמור, והמ"ב נטה להכריע שלא לומר ועיין בהערה⁷⁰. בנוסח הברכה עיין בהערה⁷¹.

הגרש"ז זלזניק, וכן נהג הגר"ד בהר"ן (ארח דוד הל' שבת), וכן נהג הגרי"ש אלישיב כשהתפלל במנין בביתו [אמנם העירונו בשם הגר"צ פרידמן ששמע מהגרי"ש שטעמו כיון שביתו במאה שערים בגבול חומת ירושלים (ונראה שנקט שהמנהג רק בירושלים העתיקה (ראה בזה להלן), ומאה שערים בכלל וכדעת הגר"ז בהר"ן ששטח מקום מאה שערים היה בעבר בתוך החומות, כמובא בארח דוד (בהר"ן) אות תכו]]. [ומש"כ בגשר החיים (ח"א פ"כ סעי' ג' [ט]) שבבית האבל א"א, תמה עליו בשו"ת צי"א (ח"ז סי' כג [ג]) שסותר את עצמו, והשו"ע וכל הפוסקים נקטו את בית האבל כדוגמא למנין שאינו קבוע, ואם בירושלים נהגו גם בלא מנין קבוע א"כ גם בבית האבל יאמרו מדין מנין שאינו קבוע, וכן מפורש בבא"ח והכה"ח הנ"ל].

⁶² הגאון רבי שלמה זלמן פרלשטיין מרא דאתרא רמת בית שמש ואמר דלא דמי לירידים המוזכר בשמנה ברורה ששם היו מיחדים בית אחד לזמן קצוב משא"כ כאן שאף שהוא זמן מרובה אבל בכל יום משוועים לחזור לבית הכנסת הקבוע.

⁶³ סי' מח סעי' א' וסי' תכא ומ"ב שם.

⁶⁴ ששם נזכר מעין ראש חודש סי' תכה במ"ב ס"ק ד', ועי"ש שבשכח וקרא בהפטרה של פרשת השבוע קורא אחריה השמים כסאי ואם נזכר אחר שכבר בירך ברכות אחרונות קורא אותה בלי ברכה.

⁶⁵ שבלי הלקט סי' קעט והטעם כדי לסיים בדברי שבח ובתנחומים.

⁶⁶ סי' רפד סעי' ז' רמ"א. ועיין מ"ב סי' צו ס"ק ב'.

⁶⁷ מ"ב סי' קא ס"ק יט, והטעם שאין ליחיד להתפלל בארמית, ובשערי אפרים שער י' כתב שיחיד אומר את היקום פורקן הראשון שהולך על כלל הת"ח ולא את השני שהולך על הציבור וכ"כ בשלמת חיים סי' רכד.

⁶⁸ מ"ב סי' רפד ס"ק יח.

⁶⁹ סי' תכה סעי' ג', ועי' באבודרהם בתפילת ראש חודש, ועיין לבוש בסעי' ד' שביאר את חתימת הברכה.

⁷⁰ הנה הדבר שנוי במחלוקת ראשונים, דעת ר"ע גאון, שבבלי הלקט בשם דיעה א', ס' המנהגים, הלבוש; לומר, ובאזור אליהו בשבת ר"ח שבסדורים ישנים ברובם הגי' מופיעה, כולל סדור רש"ס, וסדור ר"ע ור"א ווילנא, [רק שבר"ח יש מהנ"ל שגרסו וקרבן ר"ח], וע"ע מש"כ באזו"א במוסף דג' רגלים, ומוסף דר"ה, והמנהג בירושלם שאמרוהו ויש ע"ז ניגון מיוחד שמנגנים וותיקי ירושלים, וכן הוא מובא בתקון תפילה ח"א (דבלצקי), לעומ"ז דעת האבודרהם, ושה"ל בשם דעה א' שלא לומר, וכן במקצת סי' ליתא כמ"ש באזו"א, והמ"ב בסי' תכה ס"ק יד הגם שמביא המח' וגי' הסדורים, נטייתו נראית שאין לומר [והביא ע"ז ג' טעמים דהוי יתור לשון, וקמי שמיא גליא, והוי הפסק]. ומה שלא מובא בסידורים היום כ' אזו"א שהוא משינוי סטאנוב ובעקבותיו הרו"ה ועב"י.

⁷¹ יש אומרים לפני כי בעמך ישראל, 'קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמחנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת, והנחילנו ה' א-לוהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בו ישראל מקדשי שמך, ערוה"ש סי'

-לוח ההלכות והמנהגים-

קדיש תתקבל. אין כא-להינו. עלינו. **שיר של יום** ברכי נפשי⁷² (פרק קד).

סעודה. ראוי להוסיף מאכל אחד יותר מבכל שבת⁷³.

במנחה. אומרים אשרי, ובא לציון⁷⁴, חצי קדיש, ואני תפילתי⁷⁵ גם המתפלל ביחידות אומר ואני תפילתי⁷⁶, ואומרים אותו בעמידה⁷⁷.

מוציאין ספר תורה, ויהי בנסוע, בריך שמיה⁷⁸. וקוראין ג' גברי בפרשת אחרי מות⁷⁹. מגביהין הס"ת, גדלו, ומחזירין אותו תוך כדי אמירת לדוד מזמור⁸⁰, ובמנחה, חצי קדיש.

תפלת העמידה. אומרים שים שלום⁸¹, גם כשמתפלל ביחידות אומר שים שלום.

אין אומרים צדקתך צדק. ואומרים פרקי אבות פרק ב'.

בסעודה שלישית אף כשאוכל ומברך אחר צאת הכוכבים אומר רצה והחליצנו ויעלה ויבא כיון שהתחיל את הסעודה קודם השקיעה, אבל אם כבר התפלל מעריב אינו מזכיר רצה ויעלה ויבא⁸².

מלוח מלכה. אם לא הוסיף מאכל בשבת לכבוד ר"ח ירבה במלוח מלכה לכבוד ר"ח שעבר⁸³.

תכה סעי' ב', ובשם הגר"ש אלישיב התפרסם בקובץ מבקשי תורה טז-יז טעם המנהג שלא אומרים קדשנו במצותיך וכו', כיון שלמחילת חטא ולסליחת עון' הוא כנגד 'קדשנו במצותיך' כי ע"י מחילת החטאים וסליחת העוונות מתקדשים במצוות ה', וכן מכוון נוסח זה כנגד 'וטהר לבנו לעבדך באמת'. עכ"ד. ועיין באשי ישראל פרק ל"ט בהערה קסג.

⁷² לוח לא"י, מע"ר אות קנז.

⁷³ סי' תיט במ"ב ס"ק ב'.

⁷⁴ סי' רצב סעי' א' ועי"ש מ"ב ס"ק א' ענין אמירת ובא לציון במנחה.

⁷⁵ שם, ובמ"ב ס"ק ב' הביא בשם המדרש וז"ל אמר דוד לפני הקב"ה, רבש"ע, אין אומה זו כעו"ג ששותין ומשתכרין ופוחזים, ואנו לא כן, אע"פ שאכלנו ושתינו ואני תפילתי וגו'.

⁷⁶ מ"ב שם ס"ק ב'.

⁷⁷ שע"ת סי' רצב ס"ק א', ועי' ערוה"ש סעי' ב'.

⁷⁸ כתב בשע"ת שם בשם ספר הכוונות שעיקר זמן אמירת בריך שמיה הוא בהוצאת ס"ת במנחה בשבת, והאר"י אמרו אף בשחרית, ומ"ב סי' קלד ס"ק יג כתב שמנהג העולם לאומרו בין בחול בין בשבת.

⁷⁹ סי' קלה סעי' א' רמ"א, מ"ב ס"ק ג' וכתב שאין מוסיפין על מנין זה אפי' כשיש חתן או בעלי ברית.

⁸⁰ מ"ב סי' קלד ס"ק יד.

⁸¹ לוח לא"י, וכדעה אחת ברמ"א סי' קכז סעי' ב' והטעם הואיל וכתוב ביה באור פניך נתת לנו תורת חיים שהיא התורה שקורין במנחה, ובחול"ל המנהג כדעה השניה לומר שלום רב, ועי' סדור אזור אליהו שבמקורו נחלקו בזה מנהג אשכנז המערבי (גרמניה ועוד) שאמרו שים שלום לבין אשכנז המזרחי (פולין הישן ליטא רוסיה ועוד) שאמרו שלום רב, ויותר מאוחר גם באשכנז מזרחי יש שהחלו לומר שים שלום, והוסיף שבאר"י הנהיגו האשכנזים פרושים לומר שים שלום, כמנהג הספרדים.

⁸² סימן קפח סעי' י' ובמ"ב שם.

⁸³ סי' תיט שעה"צ ס"ק ה'.

84 **דינים לתחנון בפרט לימי מגיפת הקורונה**

מהיום מתחילים לומר תחנון. אין נפילת אפים אלא במקום שיש ספר תורה⁸⁵, וכשאינן ספר תורה אומרים המזמור של תחנון (רחום וחנון וכו') בלא הטיית הראש, וכשמתפלל בביתו בחדר שיש בו ארון ספרי קודש נהגו להטות הראש וליפול אפיים⁸⁶, ונהגו בירושלים לומר תחנון בהטית הראש גם במקום שאין ספר תורה⁸⁷. כשמתפללים בחצר בית הכנסת אם הדלת פתוחה יכולים ליפול על פניהם ואם הדלת נעולה אומרים תחנון בלא נפילת אפים.

ש"ק פרשת אחרי קדושים ח' באייר

מפטירין הלא כבני כושיים - אמר ה' אלקיך⁸⁸ (תרי עשר, עמוס ט, ז - ט, טו). **מי שברך למתענים בה"ב**⁸⁹. לאחר אשרי הש"צ אוחז את ספר התורה ומברך את המתענין בה"ב⁹⁰, וכשיש במנין ברית מילה מברכין את המתענים בה"ב במנחה⁹¹. **קבלת תענית.** הרוצה להתענות מקבל את התענית בעניית אמן, אלא שאין מתחייב על ידי זה להתענות⁹², ואם רוצה לחזור בו יכול⁹³. אבל אם הוציא בשפתיו שרוצה להתענות חייב להתענות. **במנחה** אחר חזרת הש"צ והיחיד אחר תפלת לחש אומרים צדקתך צדק, פרקי אבות פרק ג'.

⁸⁴ בענין התחנון ברובו העתקנו את דברי אשי ישראל פרק כה סעי' י' ויא ועיי"ש בהערות .

⁸⁵ סי' קלא מ"ב ס"ק יא.

⁸⁶ ארחות רבינו חלק א' עמ' סא שכך נהג הסטייפלר ובהליכות שלמה פרק יא הערה מס' 37 שכן הורה הגרש"ז אויערבך וכשלעצמו

⁸⁷ עיי"ש בספר אשי ישראל ובהערה לט.

⁸⁸ סי' תכח סעי' ח'. והוא שייך לפרשה זו מפני שבזו הפרשה הזהירה התורה כמעשה ארץ מצרים לא תעשו וגו', וכתוב לא תקיא הארץ אתכם בטמאכם וגו', ובימי עמוס עשו כמעשה דכושים שהם אחיהם של מצרים דכתיב ובני חם כוש ומצרים וגו', ובא הנביא והוכיחם על זה שאם לא ישובו תקיא הארץ אותם דכתיב והניעותי בכל הגוים את בית ישראל כאשר ינוע בכברה וגו' [לבוש סי' תצג].

⁸⁹ הטעם שמתענים כתב המשנ"ב סי' תצב ס"ק א' שהוא משום שחוששין שמא מתוך משתה ושמחה באו לידי עבירה, ורבי שמואל יעקב אברהמי שליט"א הביא שהא"ר כן הביא ממעגלי צדק שהטעם הוא משום שאין בקיאי באיסורי מלאכת חל המועד ונכשלים בזה ולכך מתענים.

⁹⁰ סי' תצב במ"ב ס"ק ג', ובלבוש שם כתב שאומרים את המי שברך אחרי אשרי קודם יהללו בעוד הספר תורה בידו, וכן הוא בפמ"ג בא"א שם. [ובלוח לא"י חשון הביא הערת הגאון האדר"ת לברך קודם אשרי].

⁹¹ מ"ב שם, לוח לא"י, וכתב במאמר מרדכי סעי' ב' הטעם שאין טוב להזכיר עניין תענית בציבור בשעת שמחת המילה והחתונה שעיקרה בשחרית ולכן כיון שיכולין להזכירו במנחה עושין כן ואי"ז אלא לסימנא טבא לבעל השמחה. עכ"ל.

⁹² שם מ"ב, ועי' סי' תקסב סעי' ב' בביאור הלכה ד"ה שרגיל.

⁹³ סי' תצב מ"ב ס"ק ג'

יום ראשון ט' באייר

קבלת תענית בה"ב. הרוצה להתענות למחר תענית בה"ב צריך לקבל עליו התענית במנחה*⁹⁴, ויותר טוב לקבל במנחה קטנה ובדיעבד יקבל את התענית במנחה גדולה ואם לא קיבל בתפלת המנחה יכול לקבל את התענית עד השקיעה*⁹⁵.

יום שני י' באייר תענית שני קמא

שחרית. לאחר חזרת הש"צ אומרים סליחות⁹⁶, ואומרים פזמון ישראל נושע המודפס בחלק מהסידורים ביום חמישי. אבינו מלכנו, והוא רחום וכו'.

פתיחת ארון הקודש. נהגו לפתוח את ארון הקודש בשעה שאומרים שמע קולינו ואבינו מלכנו, והמתפללים במקומות שאין להם ארון קודש בתוך מקום תפילתם אלא מביאים את ספר התורה ממקום אחר, אין להקדים ולהביא את הספר תורה כדי שיהיה מונח על השולחן בשעה שאומרים אבינו מלכנו ושמע קולינו, כי עיקר הענין הוא מה שפותחים את הארון ומסמנים בפתיחת הארון "פתח שערי שמים לתפילתנו ועל ידי זה מתעורר לב בני האדם להתפלל יותר בכוונה.

גם כשאין עשרה מתענים אומרים סליחות, ואבינו מלכנו, גם המתפלל ביחידות יכול לומר אבינו מלכנו⁹⁷.

ברית מילה. אם יש ברית מילה או בעל ברית במנין לא אומרים תחנון⁹⁸, אבל אומרים אבינו מלכנו⁹⁹. והמנהג ברוב המקומות לקצר בסליחות ומסיימים בהרחמים והסליחות*¹⁰⁰, ויש שאין מקצרים בסליחות*¹⁰¹, ובעלי ברית אין צריכים לומר סליחות כלל¹⁰².

⁹⁴ ס' תצב מ"ב ס"ק ג' וראה לעיל בשבת לגבי מי שברך למתענים בה"ב שאם יודע בשעת אמירת מי שברך שרוצה להתענות, הרי בעניית אמן על המי שברך הוי כקבלת תענית.

⁹⁵ ס' תקסב מ"ב ס"ק כז, ועיי' ביאור הלכה שדן לגבי קבלת התענית בבין השמשות.

⁹⁶ ס' תצב. ועיי' ס' תקסו במחצה"ש שכתב שאם לא מתענה ידלג את התיבות פוקדיך קדשו צומות לקבוע ויכול לומר פוקדיך קדשו תחינות לקבוע. ולענין קריאת ויחל בשחרית עיין שם במ"ב ס"ק ו' ובסעי' ב' ובמ"ב שם, ועיי' בחי"א כלל לא סעי' יט.

⁹⁷ אשי ישראל פרק מה סעי' מה.

⁹⁸ ס' קלא סעי' ה' ומ"ב, ס' תרב רמ"א.

⁹⁹ יד הקטנה ה' מילה (מנחת עני ס"ק צא), ערוה"ש ס' קלא סעי' יז, וי"ד ס' רסה סעי' לח, אשי ישראל פרק כה הערה קד מהדו"ב בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל. [וכן מבואר ברמ"א ס' תרב בנוגע לעשיית].

¹⁰⁰ סדור כל בו וווילנא (התרפג), לוח לא"י (מאמצע שנות התר"ע ואילך), ומקורו בט"ז קלא ס"ק יב המובא במ"ב ס"ק כח, ובצי"א ח"ז ס' ט' אות ו' ז' הצדיק המנהג עפ"י הלבושי שרד, וראה ביאור טעם הדבר בסידור אזור אליהו (מהד' שישיית) וע"ע מאמר רבי שלמה לאבל בקובץ אור ישראל (מאנסי) תשרי ה'תשע"ד. [ומשנים יותר מאוחרות הוסיף בלוח לא"י שיש מקצרים יותר, ולא כתב מהיכן, וכן לא ברור הטעם לזה].

¹⁰¹ תשו' הגר"ח קניבסקי בסו"ס אשי ישראל אות רל שאין מקצרים הסליחות [וכ"ש שאומרים אבינו מלכנו] שכן מפורש בשו"ע יו"ד סו' סו' רסה שהסליחות אומרים כדרכם ורק והוא רחום ותחנון לא אומרים, ושזה כוונת הט"ז הנ"ל, וע"ע בבירור הלכה ח"ז ס' קלא מה שחקר בהשתלשלות המנהג, ובמאמר ר"ד יצחקי (קצירת האומר א' אות סה שבסוף ספר לוח אר"ש ליעב"ץ הנדמ"ח), ובהוראות והנהגות החזו"א (פ"ד סעי' לח) כתב הגר"ח שכן נהגו אצל החזו"א, וכן נהגו בביהמ"ד של תלמידי החזו"א, אך הגר"נ קרליץ זצ"ל אמר לן שאף שכך נהגו אצל החזו"א, מ"מ המנהג היום לקצר בסליחות.

¹⁰² ס' קלא סעי' ה' בשע"ת, פמ"ג משבצות זהב יב, כה"ח ס"ק צ'.

קריאת התורה קורין ג' גברי בפרשת אמור.

מנחה כשיש עשרה מתענים נוהגים להתפלל מנחה כבכל תענית ציבור עם קריאת התורה "ויחל" ועננו בחזרת הש"ץ¹⁰³ ושים שלום¹⁰⁴ וברכת כהנים¹⁰⁵, [אבל בשחרית אין קורין ויחל], [וכשיחיד מתענה אומר במנחה עננו בשמע קולנו].

יום שלישי י"א באייר

משיב הרוח עד מנחה של יום זה אם הסתפק אם טעה הזכיר במקום מוריד הטל משיב הרוח ומוריד הגשם, בחזקת שהזכיר גשם וצריך לחזור, וממנחה של יום זה ואילך כבר הורגל לשונו לומר כהלכה ואין צריך לחזור¹⁰⁶.

יום רביעי י"ב באייר

קבלת תענית בה"ב. הרוצה להתענות למחר תענית בה"ב צריך לקבל עליו התענית במנחה¹⁰⁷, ויותר טוב לקבל במנחה קטנה ובדיעבד יקבל את התענית במנחה גדולה ואם לא קיבל בתפלת המנחה יכול לקבל את התענית עד השקיעה¹⁰⁸.

יום חמישי י"ג באייר תענית חמישי

שחרית. אחרי חזרת הש"צ אומרים סליחות¹⁰⁹, ואומרים פזמון מלאכי רחמים המודפס בחלק מהסידורים בשני קמא¹¹⁰. אבינו מלכנו, והוא רחום וכו'.
במנחה. אומרים תחנון¹¹¹.

¹⁰³ לוח לא"י, ועי' בבה"ל סי' תקסו סעי' ב' ד"ה שכתב בשם הש"א שלא לקרא ויחל ולא לומר עננו בחזרת הש"ץ אכן הביא שבכמה מקומות נהגו כן והביא סעד לדבריהם מהפמ"ג.

¹⁰⁴ הדלל הוא שכל מקום שיש נשי"כ יש שים שלום כדאיתא ברמ"א סי' קכז.

¹⁰⁵ לוח לא"י, ועיין בתעניות בה"ב בתענית שני קמא במנחה.

¹⁰⁶ סי' קיד סעי' ח' מ"ב ס"ק לו, ובס"ק לז פרס הנידון אם הענין הוא שלשים יום או הענין צ' תפלות ונפ"מ אם אמר צ' פעמים מחיה מתים אתה רב להושיע מוריד הטל, וכן ש"צ כיון שמזכיר בחזרת הש"צ הרי בפחות מל' יום כבר הזכיר צ' פעמים, והמ"ב הכריע שלמעשה יש להקל כשני הצדדים דספק ברכות להקל, ולכן כאן שנוספו 12 הזכרות ממוסף יש כבר צ' תפילות.

¹⁰⁷ סי' תצב מ"ב ס"ק ג' וראה לעיל בשבת לגבי מי שברך למתענים בה"ב שאם יודע בשעת אמירת מי שברך שרוצה להתענות, הרי בעניית אמן על המי שברך הוי כקבלת תענית.

¹⁰⁸ סי' תקסב מ"ב ס"ק כז, ועיי' ביאור הלכה שדן לגבי קבלת התענית בבין השמשות.

¹⁰⁹ בסליחה תענית ציבור קבעו תבוע צרכים, עיין במ"ב סי' תצב ס"ק ה' שכתב בשם הבה"ט שאם אין עשרה מתענים לא יאמרו סליחה זו, ובשם הפמ"ג כתב לדלג תיבת ציבור, ובמחצה"ש סי' תקסו כתב לומר תפילות ציבור. ובהמשך הסליחה הקדשנו צום יאמר, הקדשנו תפילה.

¹¹⁰ ראה מה שנכתב בזה ביום שני קמא בחודש חשוון.

¹¹¹ לוח ווילנא, לוח לא"י, וביאר בעל השואל ומשיב בס' יד שאול יו"ד סי' ת"א, שהטעם לפטור מתחנון בפסח שני הוא מפני הקרבת הקרבן וענין זה קשור עם היום ולא עם הלילה שלפניו וממילא גם לא עם מנחה שלפנ"כ. עי' אשי ישראל מהדו"ח פרק כ"ה סעיף י"ח ובהערה שם.

יום שישי י"ד באייר פסח שני

כמה הנהגות בפסח שני עיין בהערה ¹¹².

תחנון. אין אומרים תחנון ¹¹³. ואומרים למנצח. והמנהג הקדום בחו"ל היה לומר תחנון וכן נהגו אצל החזו"א ¹¹⁴ ועיין בהערה ¹¹⁵.

ש"ק פרשת אמור ט"ו באייר

מפטירין והכהנים הלויים - לא יאכלו הכהנים ¹¹⁶ (יחזקאל מד, טו - מד, לא).
במנחה פרקי אבות פרק ד'.

יום ראשון ט"ז באייר

ותן ברכה. מהיום אם מסתפק אם אמר ותן ברכה אינו חוזר* ¹¹⁷.

קבלת תענית בה"ב. הרוצה להתענות למחר תענית בה"ב צריך לקבל עליו התענית במנחה* ¹¹⁸, ויותר טוב לקבל במנחה קטנה ובדיעבד יקבל את התענית במנחה גדולה ואם

¹¹² כתב השל"ה מסכת יומא פרק דרך חיים תוכחת מוסר (במהדו"ח אות רג) ז"ל גם בכלל תן לו מעין ברכותיו לעשות דבר בעתו. כמו שמזכירים בכל יום פרשת התמיד לקיים ונשלמה פרים שפתינו. וראיתי מאיש כשר המדקדק שהיה קורא בינו לבין עצמו, וכו' וב"ד באייר פרשת פסח שני. ובפרט מנהג כשר הוא לעשות כן הדר בירושלים עיה"ק תוב"ב שאין אומרים שם תחנון. ואשרי המשכיל. עכ"ד. וכתב החיד"א במורה באצבע סי' ח' אות רכ"ב ירבה קצת בשמחה כי קדוש היום. וראה בשדי חמד (ח"א אס"ד מע' א"י ד-א) במכתב חכמי טבריא הספרדים בענין הילולא דרמבעה"נ שהם קבעוהו ליום זה אף שלא נודע יום פטירתו וכתבו שנקבע לכבודו יום פסח שני, שהוא יו"ט מדבריהם ע"כ וראה עוד בשד"ח שם ובטעמי המנהגים בענין הילולא דרשב"י בהגהה מהפולמוס על הילולא זו.

¹¹³ לוח לא"י, ועיין סי' קלא שע"ת ס"ק יט, והנה מהמובא מהשל"ה בהערה קודמת משמע שדוקא בירושלים המנהג שאין אומרים, ויש בזה סברא שלא לומר דוקא בירושלים שהוא מקום הקרבת הקרבן אך בשאר אר"י יתכן שאף מנהגי המנהג בירושלים יודו שצריך לומר, אכן מנהג העולם נתפשט עפ"י לוח לא"י שלא לומר. [ואף בשנה שחל פסח שני בשני בתרא של בה"ב נהגו שלא לומר סליחות בכל אר"י ולא דוקא בירושלים אף שהמקור הוא בפנקס שנמצא בחורבת ר' יהודה החסיד כמ"ש בדעת תורה סי' תצד בהגהת נכד המחבר בשם הגרי"מ חר"פ זצ"ל] וראה בשו"ת תורת רפאל לגר"ר שפירא או"ח ח"א ס' צט עמ' קמה- א כתב שיש נוהגים שלא ליפול על פניהם אבל מנהגינו (בחול) ליפול וביאר את המחלוקת בזה. ובדבריו מבואר שאמירת תחנון בפסח שני תלויה בגמ' בחולין קכט: דאיתא במגילת תענית פסחא זעירא דלא למספד בהו, ואף שמגילת תענית בטלה ס"ל דהיינו מה שנוגע לניסים וישועות שנעשו לישראל ע"ש באריכות.

¹¹⁴ דינים והנהגות פ"ד לז והמשנ"ב נמי לא הביא מנהג זה, ובלוח ווילנא כתב שיש נוהגין שלא לומר תחנון.

¹¹⁵ בשו"ת פאת שדך (מונק, ח"ב סי' מג) כתב מפי השמועה שהגרי"ז הלוי מבריסק היה אומר תחנון בפסח שני והאריך אם מנהג ירושלים שנובע ממנהג הספרדים נוהג גם בשאר ערי הארץ. וכן בטעמי המנהגים השונים בזה.

¹¹⁶ שיש בה רוב דיני כהונה השייכים מעין הפרשה ממש [לבוש סי' תצג].

¹¹⁷ ואף שעדיין לא עברו צ' תפילות שהרי אין ברכת השנים בשבת ויו"ט נקט המ"ב שם להקל אמנם אם הוא ט"ו או ט"ז אייר הסתפק בביאור הלכה שם ד"ה עד ל' יום שהרי מתחיל לשאול רק ממוצאי יו"ט, ומצד שני הרי עברו ל' יום שלא הזכיר מטר, ובלוח לא"י כתב שכיון שיש אומרים שדוקא מיום ה' כ"ב אייר אינו חוזר לכן טוב לומר היום ט"ו פעמים ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן ברכה ויצא מידי ספק.

¹¹⁸ סי' תצב מ"ב ס"ק ג' וראה לעיל בשבת לגבי מי שברך למתענים בה"ב שאם יודע בשעת אמירת מי שברך שרוצה להתענות, הרי בעניית אמן על המי שברך הוי קבלת תענית.

-לוח ההלכות והמנהגים-

לא קיבל בתפלת המנחה יכול לקבל את התענית עד השקיעה*¹¹⁹.

יום שני י"ז באייר תענית שני בתרא

סליחות שחרית אחר חזרת הש"ץ אומרים סליחות, ועי' הערה¹²⁰, אבינו מלכנו, והוא רחום וכו'.

במנחה ערב לייג בעומר אין אומרים תחנון¹²¹.

בענין מי שאמר קודם הספירה היום לייג בעומר עיין בהערה¹²².

תספורת, אין מסתפרין אלא בלייג בעומר ביום, ולא מבערב*¹²³.

יום שלישי י"ח באייר ל"ג בעומר¹²⁴

אין אומרים תחנון¹²⁵, ובשחרית אומרים למנצח*¹²⁶. ועושים בו קצת שמחה¹²⁷, גם הוא היולא דרשב"י¹²⁸. (וכתב בלוח לא"י שנוהגים בו לספר את הבנים הקטנים לחנכם בפאת הראש¹²⁹).

¹¹⁹ סי' תקסב מ"ב ס"ק כז, ועי' ביאור הלכה שדן לגבי קבלת התענית בבין השמשות.

¹²⁰ בסליחה אפפנו מים, ראה מ"ב סי' תצב ס"ק ה' שאם אין ציבור מתענים אין לומר סליחה זו, והעירו שיאמרו במקום צום שני וחמישי ושני - תפילת שני וחמישי ושני.

¹²¹ קלא סעיף ו' ומ"ב שם, תצג סעיף ב' ומ"ב שם.

¹²² בלוח לא"י העיר בשם הר"נ וויס ז"ל שטוב להזהר שלא להזכיר משקיעת החמה עד הספירה "שהיום ל"ג בעומר" שלא יכנס אח"כ בספק ברכה. אכן למעשה כבר הכריע במ"ב תפט ס"ק כב ושעה"צ ס"ק כח, שאפי' אם אמר היום ל"ג בעומר חוזר לספור בברכה כיון שלא ספר את השבועות רק את הימים.

¹²³ תצג סעי' ב', ומ"ב ס"ק יא הביא אחרונים שמקילין להסתפר מבערב, ובשעה"צ ס"ק יב כתב שהגר"א והלבוש גם סברו כדעת הרמ"א שאין להסתפר בערב ומכל מקום אחרי שכמה מקילין גם מבערב, לא נמנע להביא דעתם ומשמע שהכריע כדעת הרמ"א.

¹²⁴ לעולם ביום שיהיה פורים יהיה ל"ג בעומר וסימן 'פלג', לשון השו"ע סי' תכח סעי' א.

¹²⁵ סי' קלא סעי' ו' וסי' תצג סעי' ב'.

¹²⁶ כן מבואר ברמ"א סי' קלא סעי' א ובמ"ב ס"ק לה שלא מנו יום זה. וכ"כ להדיא בפמ"ג סי' תצג א"א סק"ג ובלוח ווילנא ולוח לא"י. ובסודר מעגלי צדק (שנת ש"ז-שכ"א) כתב שבמקצת מנהגים כתוב שאומרים ובמקצת מקומות נהגו שא"א, אבל המג"א ושאר פוסקים לא הביאוהו בזה למרות שמביאים אותו פעמים רבות [וכן ראה שם מנהגים נוספים שלא נהוג כגון לומר תחנון במנחה של ל"ג בעומר, וכן נהג במנחה שלפניו]. ובסידור עמודי שמים בהוספות שהוסיף היעב"ץ מכת"י (מהד' אשכול) חידש שא"א והוסיף שכמדומה שכן פשט המנהג וסיים עם המעשה המובא בכתבי האריז"ל שרשב"י הקפיד על חכ"א שאמר נחם במירון. והגר"ש דבליצקי כתב (קובץ דינים והנהגות ניסן עמ' ז) שבקבר רשב"י לא לומר למנצח [וכנראה מקורו מהבנת היד אהרן סי' קלא במעשה הנ"ל שהוא דוקא משום שאמר בקבר רשב"י, וע"ע בברכ"י סי' תצג סק"ד]. ולענין א-ל ארץ אפים במעגלי צדק שם מבואר שלכו"ע שאומרים, אמנם הריעב"ץ שם כתב שם זה אין אומרים.

¹²⁷ סי' תצג סעי' ב'.

¹²⁸ חיי"א כלל קלא סעי' יא, ערוה"ש סי' תצג סעי' ז'.

¹²⁹ ועי' שע"ת סי' תקלא ס"ק ב' בשם פע"ח שכן עשה האריז"ל.

ש"ק פרשת בהר בחוקותי¹³⁰ **כ"ב באייר**

קריאת התורה אין מפסיקין באמצע התוכחה¹³¹. נהגו שהקורא עולה לעליה זו, וקורא בקול נמוך אבל צריך שכל הקהל ישמע¹³². [וכשהקורא כהן או לוי יוסיפו עליות ויחברו את הפרשיות בשישי עד לבטח בארצכם, ושביעי עד את בריתי אתכם, והקורא יעלה אחרון עד סוף הפרשה¹³³].

מי שברך עולה לפרשת התוכחה. מנהג רווח בכמה קהילות לברך את הבעל קורא העולה לקריאת התוכחה וזהו נוסחו: מי שבירך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה הוא יברך את **הרב פב"פ בעבור שכל הקהל מברכין אותו** בשכר זה הקב"ה ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו עם כל ישראל אחיו ונאמר ¹³⁴ **אמן**.

חזק כשמסיימין את הספר אומרים הציבור חזק חזק ונתחזק, והקורא חוזר ואומר חזק חזק ונתחזק, [והעולה לתורה אינו אומר¹³⁵].

מפטירין ה' עוזי ומעוזי - כי תהלתי אתה¹³⁶ (ירמיה טז, יט - יז, יד).
במנחה פרקי אבות פרק ה'.

יום חמישי כ"ז באייר

יוכ"ק הנוהגים בתפילת יום כפור קטן אומרים במנחה יום כפור קטן מוקדם, ואומרים תחנון. ויש שמתענים בו.

יום שישי כ"ח באייר

תענית צדיקים יום פטירת שמואל הנביא וי"א בכ"ט¹³⁷.

¹³⁰ איתא במסכת מגילה דף לא עמוד ב תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבמשנה תורה קודם ראש השנה. מאי טעמא? אמר אביי ואיתימא ריש לקיש: כדי שתכלה השנה וקללותיה. בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת כהנים, אטו עצרת ראש השנה היא? - אין, עצרת נמי ראש השנה היא, דתנן: ובעצרת על פירות האילן.

¹³¹ סי' תכח סעי' ו' ומ"ב.

¹³² שם מ"ב ס"ק יז, קש"ע סי' עח סעי' ד', וכתב שקוראין בקול נמוך, ואת הפסוק וזכרתי את בריתי יעקב קוראין בקול רם ואח"כ הפסוק והארץ תעזב וגו' בקול נמוך, ואף גם זאת בקול רם עד הסוף.

¹³³ שם מ"ב.

¹³⁴ רבי זבולון שוב בשם אביו הג"ר ניסן יהודה לייב שליט"א מח"ס נס יהודה.

¹³⁵ לוח לא"י (ויחי), הקריאה בתורה והלכותיה פס"ג סעי' ל' ובהערות, והגרא"י זלזניק זצ"ל העיד על הגרז"ר בענגיס זצ"ל שאמר חזק בשעה שעלה לתורה.

¹³⁶ יש בה תוכחות מעין התוכחות שהוזכר בזו הפרשה ועברו עליהם בימי ירמיה עד שנתקיימו כל התוכחות [לבוש סי' תצג].

¹³⁷ סי' תקפ סעי' א' ב' ומ"ב, ועי' מ"ב סי' תיח ס"ק יד, וסי' תכט ס"ק יא.

ש"ק פרשת במדבר¹³⁸ כ"ט באייר

מפטירין מחר חודש - ובין זרעך עד עולם¹³⁹ (שמואל א' כ, יח - כ, מב).

ברכת החודש מברכין את חודש סיון [ר"ח ביום ראשון].

אב הרחמים. ואומרים אב הרחמים, גם כשיש ברית מילה אומרים, כיון שהיו גזרות בתקופה

זו, ואין מזכירין נשמות¹⁴⁰, [ולהגר"א אין אומרים אב הרחמים ועיין בהערה¹⁴¹].

במנחה קורין ג' גברי בפרשת נשא ועיין בהערה¹⁴². אין אומרים צדקתך צדק¹⁴³. ואומרים פרקי אבות פרק ו'.

בסעודה שלישית. אם אכל כזית פת בלילה נחלקו הדיעות מה יזכיר, רצה או יעלה ויבוא¹⁴⁴, ולכן יש להמנע מאכילת כזית פת אחר הלילה (צאה"כ), כדי שלא להכנס לספק מה להזכיר¹⁴⁵ ולמעשה אם אכל אחר תחלת הלילה יזכיר רצה ויעלה ויבוא¹⁴⁶. ואם התפלל מעריב לכולי עלמא אומר יעלה ויבוא ואינו אומר רצה¹⁴⁷.

מוצש"ק. מעריב. אתה חוננתנו, יעלה ויבוא, ספירת העומר,

¹³⁸ לעולם קורין פרשת במדבר קודם עצרת סי' תכח סעי' ד' וביאר בביאור הלכה ז"ל כדי שלעולם תפסיק בפרשה הזאת בין פרשת בחוקותי שיש בה קללות התוכחה ובין חג השבועות שהוא יום הדין על פרות האילן, שלא יקראו הקללות סמוך ליום הדין ויהיה לו פתחון פה לשטן לקטרג ח"ו [לבוש] ע"כ. ומקורו בתוס' מגילה דף לא: ד"ה קללות.

¹³⁹ סי' תכה סעיף ב'.

¹⁴⁰ לוח לא"י, סי' רפד סעי' ז' ומ"ב שם, ועיי"ש מ"ב ס"ק יז יח לענין הזכרת נשמות שהביא מחלו' לענין אם נקבר באותו שבוע, ובלוח לא"י שבת מברכים חשון כתב שמזכירין. ועי' בקונטרס הזכרת נשמות שבסוף הלוח.

¹⁴¹ מע"ר אות קלח, ולא הובא במ"ב ובלוח לא"י, ויש מותיקי ירושלים שנוהגים כהגר"א ובזרח השמש עמ' פ' אות קצ כתב הגר"ש דבליצקי שכיון שהוא שבת אחרון לפני שבועות שעיקר תקנת אב הרחמים היתה על שבת זו ושבת ערב ט' באב לכך אף שתמיד נוהג כהגר"א בשבת זו מנהג בית מדרשו שאומרים אב הרחמים וע"ע בספרו זה השלחן סי' רפד.

¹⁴² בסדורים נכתב שקוראים לישראל עד ביד משה, ובסדור ווילנא כתב שמנהג קהילות אשכנז עד אהרן הכהן השני, והיינו אשכנז מערבי (גרמניה וכד') ואכן בדברי קהילות (פפד"מ) עמ' 445 הביא בבו"ה עד אהרן. אך הוסיף במוסגר שבפפד"מ גם בשבת ההפסקה שם. וביאר הטעם, להפסיק בין מעשה הפקידה שבפס' ויפקד, לציווי שבראש הסדרה. ולפי"ז אכן שבשבת לא מפסיקין שם אלא ביד משה, [ושם גם הפסק פרשה סתומה] א"כ גם בבו"ה אין להפסיק שם. והוסיף שהנכון בעיניו כבסידורים להפסיק ביד משה וטעמו להבדיל בין משא בני קהת שהוא קדש קדשים ובין גרשון ומררי שהוא רק קדש דכן חילקו את פ' במדבר מנשא, בין פקידת קהת לגרשון.

¹⁴³ סי' רצב סעי' ב' ובמ"ב שם.

¹⁴⁴ עי' סי' קפח סעי' י', ומ"ב ס"ק לג הביא ב' דעות ולא הכריע, דעת המג"א שיאמר יעלה ויבוא ולא יאמר רצה, ודעת הט"ז שיאמר שניהם, ויש דעה שלישית שלא הובאה במ"ב והיא דעת הב"ח שיאמר רצה ולא יעו"י.

¹⁴⁵ בקש"ע סי' מד סעי' יז אף דהכריע כהט"ז מ"מ סיים, כיון שיש חולקין יש להמנע מלאכול בלילה וכ"כ בלוח לא"י, והלשון אצל שניהם הוא לילה, והיינו צאה"כ, ולא מהשקיעה, ושמענו לבאר הטעם, כיון דכל הבעיה אם מזכיר למעשה יעו"י, נכנס לבעיה של תרתי דסתרי, אמנם בכלל בבין השמשות כיון דלא מזכיר מספק יעו"י, אין בעיה, ומצד זה שמכניס א"ע לספק יעו"י, לא מצאנו שחשו לזה, דא"כ אין לאכול בבין השמשות של ר"ח שחל באמצע השבוע ולא שמענו שיזיהירו ע"ז הפוסקים.

¹⁴⁶ כדעת הט"ז שהובאה במשנ"ב סי' קפח ס"ק לג, הגר"נ קופשיץ שליט"א.

¹⁴⁷ שם מ"ב ס"ק לב, וכן בכל שבת אחר שהתפלל מעריב אינו יכול לומר רצה, ובסי' רסג ס"ק סז הסתפק בשם מג"א אם רק אמר המבדיל האם יאמר רצה.

-לוח ההלכות והמנהגים-

אין אומרים ויהי נועם. אין אומרים ויהי נועם ואתה קדוש¹⁴⁸. ואומרים ויתן לך, עלינו.

¹⁴⁸ ס' רצה בהקדמת הרמ"א עיי"ש, וע"ע ס' תצא בבאר היטב ס"ק א'.